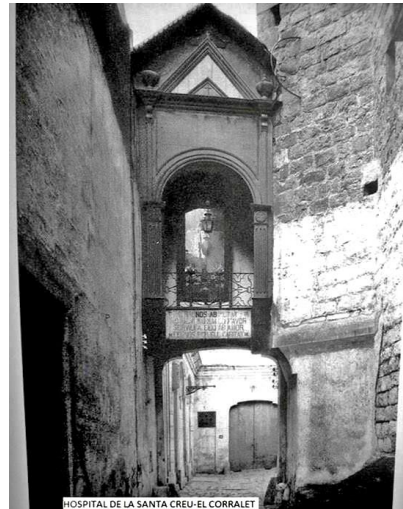

Entrevista al teatre anatòmic (1760): Des que el món es món el part havia estat assistit per dones, i ara venen ells a ensenyar-les a elles com ho han de fer?

Nascut el 1760 i criat a Ciutat Vella de Barcelona, a l'oest de les Rambles, al carrer del Carme, pot dir que s'ha mantingut ferm al neoclassicisme de les seves arrels durant més de dos segles i mig. Es veí "porta per porta" del corralet, antic dipòsit de cadàvers i cementiri de l'Hospital de la Santa Creu, espai que actualment és el Jardí del Doctor Fleming.

El caracteritza la seva llarga i canviant trajectòria professional: Va començar com a col·legi de cirurgians, passant per facultat de medicina de la Universitat de Barcelona, i jubilat com a teatre des de 1929 sempre troba una mica de temps en les seves estones lliures per a dedicar-se a acollir la colla de la Reial Acadèmia de Medicina...Veure, escoltar i callar durant més de dos segles i mig? Ha arribat l'hora de que aquesta joia barcelonesa ens digui la seva...T'escoltem teatre!

Il·lustració 1: Hospital de la Santa Creu-Corralet

Vas néixer com a col·legi de cirurgia, després vas ser facultat de ciències mèdiques, i ara acull a la Reial Acadèmia de Medicina. Com has portat tots aquests canvis en la teva trajectòria vital i professional?

Doncs com bonament puc, la veritat. La infància i la joventut són els millors anys, i jo els vaig gaudir de valent...per aquí passava el millor de l'anatomia i la cirurgia del moment, vaig conèixer tanta gent, cirurgians, estudiants, matrones...Quan et fas gran, deixes de ser tant productiu, però tens altres coses, com per exemple en el meu cas, històries i anècdotes per a explicar!

Ets del segle XVIII. Hi ha qui diu que ets fill del corralet. Què ens pots dir dels teus orígens?

No és ben bé així. Jo això no ho sé en primera persona, perquè com bé dius, vaig néixer més tard, però tants anys aquí donen per molt. He pogut sentir moltes veus que parlen que a Barcelona hi havia una càtedra d'anatomia des de 1562. Abans de mi, hi va haver un altre edifici, que nasqué a partir de l'agermanament entre la Universitat de Barcelona i el Col·legi de doctors de medicina al 1565. Al segle XVII, les disseccions prescrites per la universitat s'efectuaven en una Aula d'Anatomies, annexa al corralet, on s'emmagatzemaven els cadàvers. Després, uns senyors que es feien anomenar Consell de la Ciutat, se'n van adonar que els cirurgians i els estudiants necessitaven una millor formació en anatomia, i van pensar en mi.

També hi ha qui diu que ets fill del Real Col·legi de cirurgia de Cadis.

Això ho diuen perquè Virgili, el meu creador, havia fundat primer el de Cadis però jo diria que més aviat som germans. El de Cadis estava únicament destinat a la formació de cirurgians de l'Armada, i en canvi a mi em van pensar com a l'única institució docent per a tots els cirurgians de Catalunya.

Què ens pots explicar d'aquest tal Virgili?

Ostres, tinc tantes anècdotes amb ell...Pels que no el conegueu, Pere Virgili va ser juntament amb l'arquitecte Ventura-Rodríguez el meu creador i el meu primer director. Li encantava parlar dels seus viatges per Europa, formant-se en anatomia i cirurgia...Com he dit, quan va venir a Barcelona, venia de Cadis, on va encarregar el meu germà gran. A Cadis, els regressats varen aconseguir molts d'èxits en l'àmbit de la sanitat naval.

Portes des de 1760 sent el veí de davant de l'antic hospital de la Santa Creu, sou dels que es demanen la sal si cal, o aneu cadascú a la seva?

Són molts anys de veïnatge, i hem tingut els nostres estira-i-arronsa. Però el que li he d'agrair sempre és que ell m'hagi proveït a mi la matèria prima per a poder fer les meves disseccions sempre que l'he necessitat. No obstant, la relació entre els nostres habitants no sempre ha estat tan fluida...Te n'explicaré una de grossa....Corria l'any 1766, jo estava inaugurat de ben poc, quan hi va haver polèmiques amb els cirurgians i l'hospital de la Santa Creu. Per exemple la disputa amb un metge de l'hospital, Francesc Puig, que ja s'havia manifestat en desacord amb la gran quantitat de cadàvers que m'entregava l'hospital. Deia que els cirurgians destrossaven els cadàvers, i que això contravenia la voluntat del papa Benedicte XIII...

Ostres, i què va passar? Com es van solucionar aquestes tensions?

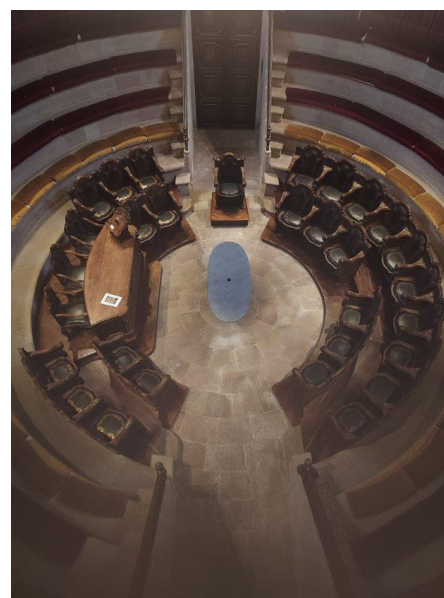
Realment el problema era que la única facultat de medicina de tot el Principat es trobava a Cervera, perquè la de Barcelona havia estat tancada per Felip V al 1714, després de la Guerra de Successió i, d'altra banda, el col·legi de cirurgia no tenia prou autonomia. Però això es va solucionar quan a mitjans del segle XIX Barcelona tornà a tenir una facultat de Medicina que ara formava nous llicenciats en medicina i cirurgia, i es va acabar el problema.

Has vist molt de l'anatomia dels altres...però i de la teva? Què és el que més t'agrada de tu mateix?

M'agraden molt les meves grades de pedra, recordo amb tendresa aquell moment en què tothom es posava dret sobre les bancades per a mirar cap al meu epicentre...

Amb el teu epicentre et refereixes a la teva taula de disseccions, la que diu que té melic?

Sí exacte! És molt simpàtica, i [sempre està fent broma sobre els que la miren aquí dalt](#)...Pere Virgili, Carles III, Alfons XIII i Antoni de Gimbernat. Està feta de marbre, i foradada pel centre. El forat ens servia per a l'evacuació de líquids i fluids orgànics dels cadàvers, que anaven a parar a un pou cec de gairebé metre i mig de profunditat...Tot plegat una combinació d'aromes i sabors digna del millor dels sofregits (riu).

Il·lustració 2: Vista de la [taula de disseccions](#) des de dalt.

Tinc entès que la senyora Taula és capaç de girar sobre el seu melic -o el seu centre- per a què tothom pugui contemplar els cadàvers que suporta. És cert? Quants graus gira?

Sí! Exactament, Gimbernat la va dissenyar per a què els estudiants que se situaven al seu voltant i per a facilitar-los la visió. La taula va estar dissenyada de tal manera que pogués girar 360° sobre el seu propi eix!

Hem parlat de Virgili, Alfons XIII, Gimbernat... No hi ha cap dona aquí representada. Hi havia només homes treballant aquí?

Majoritàriament sí, perquè pensa que tant els metges, com els cirurgians i els estudiants d'anatomia van ser només homes fins pràcticament finals del segle XIX, però moltes vegades venien les matrones i les parteres per a aprendre sobre anatomia femenina. Després van començar a incorporar-se les dones com a estudiants de medicina. Les primeres van ser l'Elena Maseras, la Dolors Aleu, i la Martina Castells. Les recordo amb especial tendresa. No obstant, a les sessions dominicals sí que venien dones de les classes benestants de la ciutat, això sí, acompanyades d'homes, gairebé sempre els seus marits.

Ostres, les primeres metgesses catalanes! Aquella època va representar un ressorgiment important de la medicina catalana, no és cert? Destacaries algun descobriment de tots els que hi van tenir lloc?

Recordo com un moment especialment emocionant el primer cas clínic que van presentar Aleu i Maseras, en què parlaven de l'escrofulisme. Aleu era el que anomenaven relatora, i Maseras consultora, que volia dir que feia puntualitzacions pertinents a la relació del cas i el diagnòstic. Hi havia una colla d'estudiants que van fer preguntes força punyeteres a Aleu, plenes de gestos burletes, però ella se'n va sortir estupendament, era una noia tant intel·ligent...en general els nois eren bastant inoportuns, sort que a la facultat hi havia professors de Medicina com en Joan Giné-Partagàs, o en Formica-Corsi, que els donaven suport.

Déu n'hi do...Vas viure un moment històric! La primera exposició d'un cas clínic a les aules de la Facultat de Medicina de Barcelona feta per dues dones...D'altra banda, veig que no eres només popular entre metges i cirurgians, sinó també entre la burgesia?

Sí i tant! Entre setmana venien només els cirurgians i els estudiants de medicina, o com ja he dit en alguns casos, també les matrones. Tot i que he de dir que hi havia seients distingits que estaven ocupats per professors de cambra, propietaris i honoraris, catedràtics d'altres col·legis, i d'altres persones condecorades que hi volguessin assistir. Tot i així cada diumenge s'organitzaven les sessions dominicals obertes en què hi apareixia gent de les classes benestants. Alguns es tapaven amb les gelosies i per tant moltes vegades no se sabia ben bé qui eren des d'abaix. Però tampoc et pensis que era exclusiu de la burgesia, també hi acudien apotecaris, artesans i capes mitjanes urbanes.

Què en saps de les [matrones que assistien a les classes d'anatomia](#)? Sobre elles no hi ha tanta informació com sobre els cirurgians, oi?

I tant que no...A diferència d'ells, d'elles no us puc dir noms perquè no en sé massa cosa. No obstant, tinc un germà petit a Madrid, el Reial Col·legi de Cirurgia de San Carlos, que té onze anys menys que jo, i va ser creat per Gimbernat, i ell sí que sap alguns noms de les matrones que assistien a les seves classes d'anatomia. Allà hi havia la Joaquina Andrade del Moral, la Isabel Mallas, la M^aNuria Roca... Des d'aquí faig una crida a que algun historiador o historiadora investigui sobre les matrones que van estudiar aquí, tan debò els hi hagués pogut preguntar el nom en el seu moment...

I com eren les seves classes? Igual que les dels cirurgians?

Doncs mira, el professor, que era un cirurgià, els hi explicava quines eren les parts dures i toves, les del fetus, les condicions que facilitaven o retardaven el part, la forma de distingir un part natural d'un prematur... El que els hi remarcaven sempre era que si hi havia un part complicat no el podien assistir soles, sinó que necessitaven l'ajuda dels cirurgians. Jo sempre he pensat que això era una absurditat... Des que el món es món el part havia estat assistit per dones, i ara venen ells a ensenyar-les a elles com ho han de fer, i a més a més els hi exigeixen un títol...Es pot ser més pedant? (riu)

Ui, com era això de que els exigien un títol? M'interessa molt...

Sí, sí...així és. Com bé saps l'assistència al part era una pràctica que les dones sempre havien dut a terme de manera col·lectiva, ajudant-se les unes a les altres, els coneixements de les quals havia anat passant de

Il·lustració 3: *"A Man-Mid-Wife"*. Il·lustració on es caricaturitza la persona que assisteix durant el part dividit en dues meitats: home i dona. Gravada de Samuel William Fores. Londres, 1793 (Welcome Library, Londres)

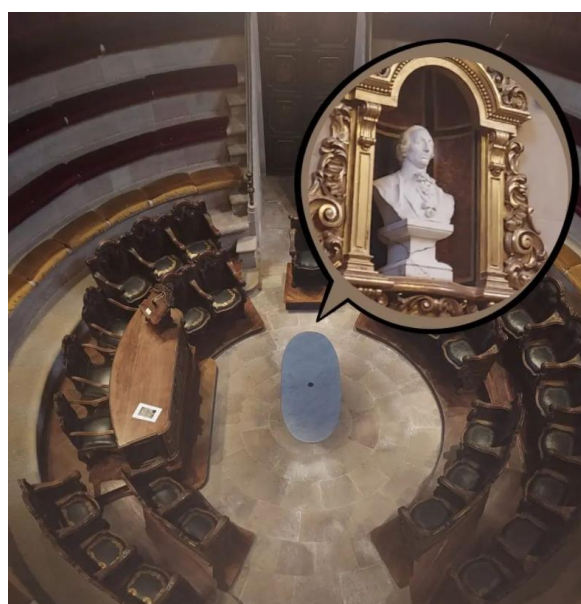
generació en generació de manera oral. En canvi, a partir de 1795 les matrones només podien ser dones casades o en el pitjor dels casos vídues, mai solteres. Van començar a necessitar un títol atorgat pel col·legi de cirurgians després de sotmetre's a un examen. Tot i així, com ja et pots imaginar, la gran majoria seguia exercint sense títol, sobretot al món rural. Més enllà del títol oficial, també els demanaven un certificat de baptisme, un de bona vida i costums, i un altre de bona sang... evidentment estava a la lliure elecció del mossèn, si concedir-los o no.

Ostres què injust...I no va haver cap eclesiàstic que s'hi oposés?

Que jo sàpiga l'únic que va donar una mica la cara per elles va ser Benito Jerónimo Feijoo. Jo no el vaig arribar a conèixer, de fet va morir quan jo era molt petit, al 1764. Però he sentit parlar molt d'ell. Pels que no el conegueu va ser un religiós benedictí que al 1726 va escriure un discurs anomenat "Defensa de mujeres".

Abans parlàvem de Gimbernat, una altra de les figures molt influents en aquest col·legi. Què recordes de les seves classes?

[Gimbernat](#) també es va pegar una bona vida, a l'igual que la majoria d'homes que van passar per aquí, va poder viatjar, voltar, va estar per Europa, a Cadis amb Virgili, després aquí, i finalment a Madrid, on va crear el meu germà petit...Sobre les seves classes recordo que mentre obria els cossos parlava de la necessitat que el cos estigués perfectament organitzat en tots els seus membres amb agilitat, robustesa i fermesa... M'està venint ara un record de quan parlava als alumnes d'una cosa anomenada empirisme britànic. Aquest es basava en aguditzar els sentits: parlava de la perspicuïtat de la vista, de l'extensió de l'olfacte, l'agudesesa de l'oïda, l'exquisidesa del gust i la gran subtileza i delicadesa del tacte... Segons ell, la imperfecció en els sentits externs produeix gravíssims impediments per a moltes funcions que es presenten a un cirurgià; sense perspicuïtat gran a la vista es fa impossible el coneixement de moltes malalties, i evident la impossibilitat en l'execució de les operacions. Deu tenir raó suposo, però a mi em sembla una mica estrany...A saber el que deuria aprendre aquest a Anglaterra...

Il·lustració 4: [Representació del bust de Gimbernat al teatre anatòmic](#)

Hem parlat molt de la teva època com a col·legi i facultat de medicina. Què passa un cop es trasllada la facultat de medicina de la Universitat de Barcelona?

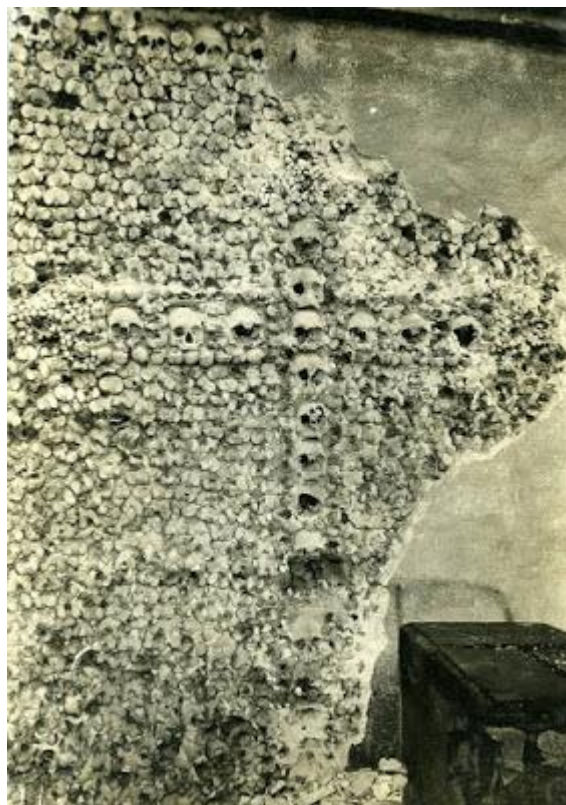
L'any 1906 traslladen la facultat de medicina al carrer Casanova, on ara hi està encara, junt a l'hospital Clínic. No obstant, la jubilació oficial com espai docent no m'arriba fins el 1929, quan passo a acollir la Reial Acadèmia de medicina. Amb l'hospital de la Santa Creu sempre fem broma i diem que van fer com amb els nens a l'escola quan es barallen, els separen, perquè l'hospital el van enviar prop de la Sagrada Família, a Sant Pau. Suposo que recordes el guirigall que va comportar tot allò no? O encara no havies nascut?

Doncs no... la veritat és que no...

Recordo aquell principi del segle XX amb molt rebombori. Amb el trasllat de l'hospital a Sant Pau, varen decidir instal·lar aquí la biblioteca de Catalunya, entitat que originàriament havia estat allotjada al Palau de la Generalitat. Però és clar, abans havien d'enderrocar unes instal·lacions precàries adossades a un dels murs de l'hospital al costat mateix d'aquí on m'estic...I quina va ser la sorpresa. Del mur hi van sortir centenars de calaveres que embaldragaven la paret, i que dibuixaven creus i altres símbols...Tothom va posar el focus en mi...Com dient, i què hi fa això aquí? És el moment més emocionant que recordo dels últims 100 anys...

Ostres en 100 anys no ha passat res més. Qui ve a veure't ara?

Del públic general venen escoles i poc més. Després, de tant en tant, venen metges, però també veterinaris o biòlegs a reunir-se... Normalment unes seixanta persones, es fan dir membres de la Reial Acadèmia...Però hi falta -o hi sobra, vida (riu)-...Això ja no és el que era.

Il·lustració 5: Cal·laveres al mur de l'Hospital de la Santa Creu.